

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: ПОГЛЯД ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВЦІВ

Т.В. Поліщук, науковий співробітник
Національний університет оборони України

У статті проаналізовано наукові підходи зарубіжних дослідників щодо трактування сутності та змістового наповнення поняття "інформаційно-комунікативна компетентність" і особливості її формування

Актуальність дослідження. Одним з основних завдань реформування вищої освіти є впровадження компетентнісного підходу в навчально-виховний процес. Загальною ідеєю компетентнісного підходу є компетентнісно-орієнтована освіта, спрямована на засвоєння ряду компетентностей, завдяки яким людина (фахівець) спроможна і готова якісно вирішувати професійні завдання в різних сферах життєдіяльності.

Формування гармонійної особистості, здатної реалізуватися в сучасному суспільстві, здобувши якісну освіту, стати справжнім фахівцем — все це пов'язане з розвитком інформаційно-комунікативної компетентності особистості, її активності, здатності до самоорганізації в опануванні новими формами діяльності, розкриттям внутрішнього потенціалу, розширенніям уявлень, формуванням майбутніх цілей і способів їх досягнення, успішної професійної активності, здатності до самовизначення та самоактуалізації.

Мета дослідження — вивчити наукові підходи зарубіжних науковців щодо

трактування сутності, структури та змісту категорії "інформаційно-комунікативна компетентність".

Виклад основного матеріалу. Проблема інформаційно-комунікативної компетентності за останні десятиріччя набула значної актуальності. Її розв'язанню присвячено низку наукових праць вітчизняних і зарубіжних фахівців.

Окремі аспекти цієї широкої проблеми вивчаються французькими науковцями-педагогами. Так, Л. Барто [1], у своїй праці "Визначення поняття "комунікативна компетентність" досліджує й аналізує думки та погляди різних науковців щодо сутності комунікативної компетентності, її значення для розвитку особистості.

У 1972 р. лінгвіст і антрополог Дейл Хаймс, увів поняття комунікативної компетентності в безперервній лінгвістичній компетентності Хомського. Він визначив комунікативну компетентність як схильність діяти, брати участь у комунікативній діяльності та назвав "знання правил психологічного, культурного і соціального контролю щодо використання слів у соціальному середовищі".

Це поняття виражає думку, що комунікативна компетентність — це знання мовної системи та вміння використовувати її в залежності від соціального контексту. На основі роботи Дейла Хамса, поняття "комунікативна компетентність" застосовувалося при вивченні мови.

Інші дослідники виділяють три основні складові в інформаційно-комунікативній компетентності: граматичну, стратегічну і соціолінгвістичну. Соціолінгвістична компетенція включає в себе соціально-культурну компетентність (знання соціальних правил в певній групі) і компетентність дискурсу (засвоєння різних форм дискурсу). Стратегічна компетенція визначається як набір комунікативних стратегій, що можуть компенсувати труднощі у спілкуванні.

Софі Моранд визначає комунікативну компетентність як комбінацію з чотирьох компонентів:

— лінгвістичний компонент (знання фонетичних, лексичних та орфографічних моделей);

— дискурсивний компонент (знання і володіння різними типами дискурсу та їх організація в межах комунікативної ситуації, в якій вони виникають й інтерпретуються);

— посилальний компонент (знання і володіння об'єктами та їх зв'язки);

— соціокультурний компонент (знання та володіння соціальними правилами і норми взаємодії між окремими особами та установами, знання історії культури і зв'язки між соціальними об'єктами).

Вона визначила ці явища як "індивідуальні стратегії комунікації".

На думку Д. Літгла, інформаційні та комунікативні стратегії відіграють ключову роль у зв'язках між навичками людини й успішним виконанням певного комунікативного завдання. Він визначає комунікативну компетентність як стратегічну компетенцію (використання комуніка-

тивних стратегій: процес компенсації та уникнення). Ця компетентність розглядається як більш загальна когнітивна здібність, сутність якої полягає у пошуку рішень для усунення труднощів, що виникають у процесі спілкування. Розроблення стратегічної компетентності пов'язане з контролюванням навчального процесу, тобто "навчитися вчитися".

Вінсент Луї [4] у своїй праці "Комунікативна компетентність і культурні уміння в дидактиці іноземних мов" проводить паралелі між інформаційною, комунікативною та культурною компетентностями. На його думку їх варто розглядати в одному аспекті, оскільки до них належать одні й ті ж складові. Так, наприклад, "... соціолінгвістична складова, що базується на соціокультурних умовах лінгвістичного вжитку, представлена як поєднання інформаційної та комунікативної компетентності з кількома видами інших індивідуальних компетентностей. Важливість культурних аспектів полягає у виборі інформаційно-комунікативної компетентності. Будучи чутливою до соціальних норм (правила ввічливості, регулювання відносин між поколіннями, статями, уставами, соціальними групами, кодифікація мовою врахування численності фундаментальних ритуалів у межах функціонування одного середовища), соціолінгвістична складова є характерною для будь-якого спілкування між представниками різних культур, часто без відома самих учасників".

Автор вирізняє:

— уміння, тобто загальну культуру (або знання про світ), культурно-побутові уміння, що стосуються повсякденного життя, умов життя, міжособистісних стосунків, цінностей, поглядів і поведінки, мови тіла, узгоджень і ритуальної поведінки, міжкультурного усвідомлення;

— навички, тобто практичні здібності (соціальні здібності, здібності повсякденного життя, технічні і професійні здібнос-

ті), міжкультурні навички і здібності (здатність встановлювати зв'язки між первинною й іноземною культурами, здатність грати роль культурного посередника);

– знання, тобто відношення, мотивації, цінності, віросповідання, когнітивні стилі, особисті риси.

Нана Кілукова [3] у статті "Інформаційно-комунікативна компетентність" окрім соціолінгвістичної складової компетентності виділяє також лінгвістичну та прагматичну.

Лінгвістична – це основна складова компетентності. Завдяки їй можна сформулювати й інтерпретувати граматично правильні фрази та складні слова, узяті в їх звичайному значенні. Ця складова вимагає реалізації мовних актів, знань щодо розуміння і говоріння відповідно до лексичних, морфологічних, синтаксичних, граматичних, фонетичних і семантичних правил, необхідних для практики.

Прагматична компетентність приводить в дію підхід вибору стратегічного дискурсу для досягнення чіткої цілі (організації, структурування мови). Вона пов'язує динаміку ситуацій та дозволяє розрізняти й визначати різні повідомлення. До прагматичної компетентності належать знання та розуміння письмового й усного повідомлення.

Авторка стверджує, якщо людина справді хоче розвивати відповідні комунікативні навички у сфері соціальних відносин, слід застосувати аналіз певних ситуацій, пов'язаних із сучасним світоглядом, у тому числі у сфері навчання, праці, сімейного, асоціативного, політичного життя. Компетентність щодо захисту своєї автономії або сприйняття чужої думки в рамках організації – основне правило для життєдіяльності будь-якого співробітника, будь-якого активіста, будь-якого члена спільноти.

Педагог-науковець женецького університету Філіп Перенод [5] у своїй пра-

ці "Компетентії, мова й комунікація" наголошує, що поняття інформаційно-комунікативної компетентності не належить ні до чого, окрім внутрішньої граматики, що є основою всіх мовних конкретних заходів (або виконання) будь-якої людини.

На думку автора, досягнення певного рівня комунікативної компетентності в професійній діяльності видається важливим у контексті засвоєння інноваційного стилю ділової культури, що встановлює нові стандарти, правила й норми діяльності. Це продиктовано розвитком інтегративних технологій; розробкою та реалізацією спеціальних програм і проєктів.

В освітньому середовищі потенціал інформаційної та комунікативної компетентності виявляється багатоплановим, відкриває можливості підвищення ефективності навчання, його індивідуалізації, організації нових форм взаємодії в процесі навчання, удосконалення управління навчальним процесом, його планування, організації, контролювання, застосуванням механізмів управління системою освіти. Інформаційно-комунікативна компетентність передбачає вміння самостійно шукати, вибирати, аналізувати, організовувати, представляти, передавати інформацію.

Інформаційно-комунікативна компетентність ґрунтується на:

- а) вітчизняному і міжнародному досвіду з питань комунікативної підготовки в системі навчання і підвищення кваліфікації, її змісті й організації;
- б) посадових функціях;
- в) загальноновизнаних лінгвістичних теоріях мовленнєвої комунікації.

С. Кормієр [2] у своїй монографії "Управління і комунікація" визначає структуру комунікативної компетентності, що містить такі компоненти:

– когнітивний (знання мови; знання з теорії та психології спілкування, знання правил ділового етикету та інтеркультур-

них умовностей; знання засобів впливу на аудиторію та прийомів справляти враження, формувати імідж, знання засобів і прийомів встановлення, підтримки і завершення мовленнєвого контакту для досягнення певної мети; адекватна орієнтація фахівця в собі, партнерах, у ситуації професійного спілкування та конкретних комунікативно-професійних цілях, а також знання нормативно-проектної та політично орієнтованої комунікативної культури);

– емоційно-оцінний (мотиви вибору професії, інтерес до обраної професії, сприйняття себе та інших, комунікативні установки);

– поведінковий (уміння кодувати і декодувати повідомлення за вербальними і невербальними каналами комунікації, володіння технікою спілкування, ситуативна адаптивність у професійно значущих ситуаціях, уміння справляти враження, досвід вживання засобів впливу на аудиторію).

Інформаційно-комунікативна компетентність є одним з аспектів загальної неперервної професійної підготовки, тому що однією з обов'язкових вимог системи до сучасного фахівця є високий рівень володіння комунікативною професійно орієнтованою компетентністю. Значно посилилась також гуманітарна спрямованість підвищення кваліфікації. Дослідження підтверджує, що професійна комунікативна компетентність має охоплювати як мовний, так і комунікативно-психологічний аспекти.

Рівень сформованості інформаційно-комунікативної компетентності передбачає:

1) мотиваційний фактор як особливість комунікативно-професійного самовизначення;

2) рівень володіння рідною та іноземними мовами;

3) наявність організаторських і комунікативних здібностей;

4) володіння вербальними та невербальними засобами спілкування з метою досягнення прогнозованого ефекту;

5) знання й досвід вживання засобів справляти враження, засобів впливу на аудиторію.

Проблема формування і розвитку інформаційно-комунікативної компетентності на сучасному етапі розвитку професійної освіти щільно пов'язана з педагогічними інноваціями. До інновацій можна віднести сам підхід до оцінювання результативності роботи фахівця на основі критеріїв і показників якості роботи, де значна увага приділяється рівню сформованості інформаційно-комунікативної компетентності.

Основою лінгвістичного пласту інформаційно-комунікативної компетентності є кореляція комунікативних умінь співрозмовників і прагматичного потенціалу висловлення, знання й уміння використовувати мовні засоби ділового спілкування. Відповідно інформаційно-комунікативна компетентність інтерпретується як здатність людини встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми.

Відтак, інформаційно-комунікативну компетентність можна розглядати як ступінь оволодіння певними нормами спілкування, поведінки, як результат навчання, засвоєння соціально-психологічних еталонів, стандартів, стереотипів поведінки, оволодіння "технікою" спілкування.

Інформаційно-комунікативна компетентність пов'язана: зі здатністю фахівця орієнтуватись у різних ситуаціях, що заснована на знаннях і чуттєвому досвіді особистості; з адекватним сприйманням міжособистісних відносин й умов соціального середовища; з володінням іноземними мовами; з високим рівнем культури мовлення. Інформаційно-комунікативна компетентність формується в процесі соціалізації особистості під впли-

вом комплексу соціальних факторів: культурно-етнічна приналежність, рівень освіти, соціальний стан, професія, вік. Уміння вербального спілкування виявляється в інформаційно-комунікативній компетентності фахівця, про сформованість якої свідчать такі ознаки розумової діяльності: настанова на аналіз, здатність до самооцінки та інтерпретації своєї комунікативної поведінки; гнучке реагування на різні комунікативні ситуації; уміння ініціювати й самостійно організувати комунікативну взаємодію.

Висновки

Аналіз підходів до розуміння сутності та змісту інформаційно-комунікативної компетентності, проведений на основі ознайомлення з науковими працями іноземних фахівців, зарубіжною психолого-педагогічною літературою свідчить про те, що мовленнєва діяльність постає одночасно метою, змістом, формою і засобом навчання. Вона має певну структуру, що містить такі категорії усномовленевого спілкування: ситуація, роль, позиція, спільнота, вид і сфера комунікації. Ми дійшли висновку, що проблемі розвитку інформаційно-комунікативної компетентності надається значна увага. Вона розглядається багатоаспектно й неоднозначно. Осмислення результатів дослідження праць науковців дозволяє охарактеризувати інформаційно-комунікативну компетентність як структурний компонент особистості, що визначає можливість здійснення взаємодії у площині "суб'єкт-суб'єкт". Комунікативні уміння як феномен особистості відносяться до продуктивної діяльності, формуються й розвиваються в ній. Здатність спілкуватися іноземною мовою забезпечується формуванням іншомовної комунікативної компетентності, зміст якої зумовлено такими складовими: мовною, мовленнєвою та соціокультурною. До мовної належать: мовні знання (лексичні, граматичні), мовлен-

нєві вміння (фонетичні та орфографічні), відповідні соціокультурні знання (країнознавчі та лінгвокраїнознавчі). Мовленнєва компетентність включає чотири види комунікацій: аудіювання, говоріння (діалогічне та монологічне мовлення), читання і письмо.

Таким чином, зазначені уміння слід формувати з використанням обох форм мовлення. Лексична компетентність складається з лексичних знань і мовленнєвих лексичних навичок, граматична — з граматичних знань і мовленнєвих граматичних навичок; фонологічна — фонетичних знань та мовленнєво-слухових навичок тощо. Досягнення інформаційно-комунікативної компетентності можливе лише при оволодінні певним обсягом культурної інформації, ознайомленні, тих, хто навчається, з культурою народу, мову якого вивчають. У зв'язку з цим компонентом змісту навчання поряд з інформаційно-комунікативною компетентністю виступає також і соціокультурна, що поділяється на країнознавчу та лінгвокраїнознавчу.

Вміння вербального спілкування проявляється в інформаційно-комунікативній компетентності особистості, про сформованість якої свідчать такі ознаки розумової діяльності: настанова на аналіз, здатність до самооцінки та інтерпретації своєї комунікативної поведінки; гнучке реагування на різні комунікативні ситуації; уміння ініціювати й самостійно організувати інформаційно-комунікативну взаємодію.

Проведений аналіз свідчить про те, що інформаційно-комунікативна компетентність залежить як від об'єктивних характеристик (обсягу знань та умінь, створення й використання інформаційних продуктів, оволодіння новими комунікативними практиками), так і від особистісних характеристик — когнітивних і соціальних установок, інтересів і цінностей кожної особистості.

Література

1. Bertaux Lucile "Definition de la "Competence de communication". Cours "Didactique des langues et cultures" . – Paris: Hachette, 2007. – 53 p.
2. Cormier Solange "La communication et la gestion" . – Universite de Quebec, 2006. – 247 p.
3. Kylouskova Nana "La competence de communication". – Brno, 2001. – P. 33–38.
4. Louis Vincent "Competence communicative et saviors culturels en didactique des langues etran-geres". – Universite de Liege, 2006. – P. 50–63.
5. Perrenoud Philippe "Competences, langage et communication". – Universite de Geneve, 2000. – P. 42–49.

АННОТАЦІЯ

Поліщук Т.В. Інформаційно-комунікативна компетентність майбутніх фахівців: погляд зарубіжних дослідників // Біоресурси і природокористування. – 2012. – 4, № 1–2. – С. 177–182.

В статті проаналізовані наукові підходи зарубіжних дослідників до розуміння сутності структури і значення поняття "інформаційно-комунікативна компетентність", а також до особливостей її формування.

SUMMARY

T. Polishcuk. The information-communicative competence of future professionals: the view of foreign researchers // Biological Resources and Nature Management. – 2012. – 4, № 1–2. – P. 177–182.

The article highlights the foreign researchers scientific approaches to the understanding of nature and content of "information-communicative competence" as well as the peculiarities of its formation.